

คำชี้แจง

เอกสารนี้เกิดขึ้นจากความร่วมแรงของอาสาสมัคร ที่ร่วมกันถอดเสียงและตรวจทานในเบื้องต้น ซึ่งบางส่วนยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ตรงตามเสียงที่ ท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายไว้

ด้วยคุณค่าแห่งธรรมและงานที่ร่วมกันทำในครั้งนี้ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้พิจารณาเห็นว่างานธรรมในรูปแบบเอกสารทั้งหมดนี้ แม้จะยังไม่ได้ตรวจทานแก้ไขเนื้อหาอย่างถึงที่สุด แต่ก็ควรที่จะนำออกเผยแพร่ให้กว้างขวาง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจใฝ่ธรรม จะได้มีข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมควบคู่กับเสียงธรรม โดยพร้อมกันนี้ทางทีมงานจะดำเนินการตรวจทานแก้ไขเนื้อหาทางถอดเสียงทั้งหมดอีกครั้ง เพื่อให้ธรรมที่เผยแผ่มีความถูกต้องและสมบูรณ์

เอกสารนี้ไม่สงวนสิทธิ์สำหรับการเผยแพร่เป็นธรรมทาน หากพบข้อควรแก้ไขปรับปรุงสามารถแจ้งมาได้ที่ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญตามที่อยู่ติดต่อด้านล่างนี้

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ ถนน นิคมรณไฟสาย ๒ แขวง/เขต จตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทร ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐ โทรสาร ๐-๒๙๓๖-๒๙๐๐ E-Mail: archives@bia.or.th

รหัส	2365190507040	รายชื่อ	อบรมพระนักศึกษา ปี 2519
วันที่แสดง	07/05/2519	ชื่อเรื่อง/ชุด	ครั้งที่ 4 สุธัญญาแก้ปัญหาม้าของสังคม
ผู้ถอด	สายัญญ์ แก้วรามุข	ผู้ตรวจทาน	มยุรัตน์ รักเกียรติ
หมายเหตุ			

นักศึกษาที่สนใจในธรรมถึงกับบวชเพื่อสืบภาคเรียนทั้งหลาย การบรรยายในครั้งนี้ ผมจะกล่าวในหัวข้อว่า สุธัญญาแก้ปัญหาม้าของสังคม เป็นการบรรยายชุดหนึ่งซึ่งจะเรียกชื่อว่า ธรรมะสำหรับนักศึกษาแห่งยุคปัจจุบัน การที่ต้องพูดโดยหัวข้อว่า สุธัญญาแก้ปัญหาม้าของสังคมนี ก็เพราะว่ามีผู้ถาม การบรรยายของเราเริ่มขึ้นด้วยหัวข้อที่ว่า พุทธศาสนามีอะไรให้เรา เพราะว่าธรรมะในความหมายความจริงที่ขัดปัญหาทางวิญญาณ มันเริ่มกระโดดสูงขึ้นไปถึงปัญหาทางวิญญาณ ถึงต่อมาว่าสุธัญญาแก้ปัญหาม้าของฆราวาส มันกระโดดขึ้นมาถึงสุธัญญา ก็เลยมีผู้ถามว่าสุธัญญาแก้ปัญหาม้าของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในปัจจุบันนี้ได้หรือไม่ ก็เลยต้องถือโอกาสพูดกันไปซะเลย ทั้งที่เรื่องสุธัญญานั้นเป็นเรื่องที่กล่าวได้ว่าสูงสุดในพระพุทศาสนา แต่มันแปลกตรงที่ว่าเรื่องสูงสุดนี้กลายเป็นเรื่องทั้งหมดหรือต่ำสุดด้วยก็ได้ เพราะว่าเรื่องนั้นมันมีความหมายที่อาจจะถือเอาได้หลายระดับ คือทุกระดับนั่นเอง คนไม่รู้เรื่องก็จะหาว่าพูดกันสองสามคำ แล้วก็กระโดดไปถึงสุธัญญา ซึ่งเป็นธรรมะสูงสุดในพระพุทศาสนา นี่กำลังจะดูว่ามันเพราะเหตุอะไร เพราะเหตุด้วยที่แล้วมา คนไม่ได้สนใจเรื่องสุธัญญา จนเป็นเรื่องธรรมดาสามัญทั่วไป เกือบไว้เป็นสิ่งที่เกิดสูงสุดซ่อนเร้นอยู่ที่ไหน นานๆ มาพูดกันสักครั้ง จึงขอให้เข้าใจตามนี้ชะด้วย ไม่ใช่ว่าพูดกันสองสามคำกระโดดไปเรื่องสูงสุดคือเรื่องสุธัญญา เรื่องนิพพาน เพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น ก็อยากจะบอกว่า พุทธศาสนา มีธรรมะ จึงแก้ปัญหามาได้ทุกระดับ จะเป็นระดับชาวบ้านทั่วไปก็ได้ ชาวบ้านชั้นดีที่สนใจเรื่องพระนิพพานก็ได้ เรื่องบรรพชิต ชนิด ต้องใช้คำว่าชนิดกัน ที่มุ่งหมายจะศึกษาและปฏิบัติเพื่อนิพพาน โดยตรงนี้ก็ได้อีก คือมันมีความหมายที่ยืดหยุ่นได้ตามระดับ

ที่นี้อยากจะบอกต่อไปอีกว่า เดี่ยวนี้มันเกิดการแบ่งแยกกันขึ้นมา พระพุทศาสนานี้มีชนิด ที่เป็นมีตัวมีตนก็มี สอนว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว คนที่กระทำนั้นแหละจะเป็นผู้ได้รับผลอย่างนี้ก็มี นี่เป็นเรื่องตัวตนของผู้ที่ยังมีความคิดว่ายังมีตัวตน ก็ต้องปฏิบัติไปตามแบบที่จะได้ประโยชน์แก่ตัวตน

ที่นี้อีกแบบหนึ่งเป็นพุทศาสนาที่สอนความจริงถึงที่สุดเด็ดขาดว่าไม่มีตัวตน ปฏิบัติด้วยรู้ว่าไม่มีตัวตน และมีชีวิตอยู่ด้วยความรู้สึกอันถูกต้องว่ามันไม่ได้มีตัวตน มันมีแต่ร่างกายหรือจิตใจที่มันคิดนึกได้

มันก็ทำไปตามความคิดนึกนั้น ถ้ามีความคิดนึกอย่างตัวตนมันก็ไปอย่างหนึ่ง คิดอย่างไม่มีตัวตนมันก็ไปอีกอย่างหนึ่ง แต่ถึงแม้ว่า จะยังเป็นผู้ถือตัวตนอยู่ ก็ต้องให้รู้ว่าต้องมีความรู้เรื่องไม่มีตัวตนด้วยเหมือนกัน ก็พยายามบังคับให้มีตัวตนน้อยที่สุด อย่ายึดถือมัน อย่ายึดมั่นถือมั่นให้มันมาก มันจะต้องหิวเรามันจะต้องร้องไห้สลับกันไป นี่มันมากเกินไป จึงมีตัวตนแต่เพียงสำหรับเป็นหลักอะไรสักอย่างหนึ่ง เพราะจะได้ทำ ความดีมีประโยชน์หรือความสุขเพื่อตัวตนนั่นเอง

ท่านทั้งหลายก็เป็นพวกที่ควรจะถูกจัดไว้ในพวกที่ยังมีตัวตน ขวนขวายอะไรเพื่อตัวตน แต่เดี๋ยวนี้ มาบอกว่าโดยเนื้อแท้มันไม่มีตัวตน เมื่อเรายังละไม่ได้ก็มีตัวตนอย่างดิไปก่อน และที่จำเป็นอย่างยั้งนั้น ก็คือต้องไม่มีความเห็นแก่ตน ชนิดที่เป็นกิเลสตัณหาซึ่งจะนำมาซึ่งความทุกข์ มีตัวตนอย่างตามความรู้สึก นี้ก็ได้ แล้วก็รักตัวตน ก็ทำเพื่อประโยชน์แก่ตัวตน แต่อย่าเห็นแก่ตนจนทำผิดหรือทำชั่ว หรือไปล่วงละเมิดผู้อื่น ตัวตนอย่างนั้นมันเลวเกินไป พูคว่าอย่าเห็นแก่ตัวตนอย่างนั้น คืออย่างเลวก็ได้ ถ้าหวังจะมีตัวตนที่ดี ที่จะมี ความสุข ก็ดีขึ้น ไปอีก แต่ถ้าดีกว่านั้น เขาเรียกว่าจิตใจมันหลุดพ้นจากตัวตน ไม่รู้สึกเป็นตัวตน ว่ามีตัวตนว่ามี ของกู ทำอะไรเพื่อตัวกู เพื่อของกู ไม่มีความรู้สึกอย่างนั้น คือจิตใจมันรู้สึกของมันได้เองว่า เราต้องทำอย่าง นั้น เรานั้นคือร่างกายจิตใจนั้นแหละ ต้องคิดนึกรู้สึก กระทำไปอย่างนั้นจึงจะไม่มีปัญหาเกิดขึ้นกับตัวเรา หรือร่างกายจิตใจนี้แหละ ยิ่งขึ้นไปจนกระทั่งว่าไม่มีความรู้สึกเป็นตัวเราเป็นของเรา จิตใจนั้นก็จะมีแต่ ความรู้สึกที่ไม่มีปัญหาและไม่มีความทุกข์เลย เขาเรียกกันว่าเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่คนตาย ไม่ใช่คนบ้า มี จิตมีใจที่ร่างกายมีการกระทำมีอะไรทุกอย่าง แต่ทำไมจึงไม่มีความทุกข์เลย ถึงมีความรู้ชนิดที่ ทำให้รู้สึก เหมือนเป็นไปตามธรรมชาติ ตามกฎเกณฑ์ตามเหตุตามปัจจัยของธรรมชาติหาใช่ตัวตนไม่ ถึงความรู้สึกคิด นึกมันจึงไม่ได้รุนแรง มันไม่ได้หมายมั่นสำคัญอย่างยึดมั่นถือมั่นว่าตัวเราว่าของเรา นี่มันมาถึงขั้นสูงสุด คือ ไม่มีตัวตนซะเลย ขั้นต่ำสุดที่มีตัวตนเต็มที่ เห็นแก่ตนอย่างเลวมาก นั่นก็ขั้นหนึ่ง ที่นี้ก็ไม่เห็นแก่ตนอย่างเลว จะเห็นแก่ตนบ้าง เห็นมันลูกๆ หรือดีๆ จนกระทั่งว่าไอ้เรื่องของตนนี้มันเล็กเกินไป เห็นแก่เรื่องของทุกคน ทั้งโลกหรือว่าเห็นแก่ธรรมะดีกว่า ความไม่เห็นแก่ตนมันก็เป็นไปสูงสุด มันก็ไม่มี ความทุกข์ในส่วนบุคคล นั้น และก็ไม่ได้ทำอะไรให้เป็นทุกข์ด้วย แล้วคนที่ไม่เห็นแก่ตนชนิดนี้ คือผู้ที่จะสามารถทำให้โลกนี้มันน่าอยู่ มันเยือกเย็นเป็นสันติสุข เป็นสันติภาพ และมันงดงาม

เดี๋ยวนี้เรามีปัญหาเรื่องโลกนี้มันเต็มไปด้วยอาชญากรรม สิ่งขัดแย้งนานาประการ ความขาดแคลน นานาประการ เพราะถูกเอาเปรียบขูดรีดบีบบังคับโดยผู้ที่เห็นแก่ตัวตน มีองค์การสหประชาชาติก็แก้ปัญหา อะไรไม่ได้ ที่จริงให้มีกันสัก ๑๐ องค์การสหประชาชาติก็ไม่ได้ถ้ามีกันแบบนี้ คือแบบตัวตนจับอยู่ใน

องค์การสหประชาชาตินั่นเอง ที่ผมพูดไม่กลัวใครว่า ไม่กลัวใครคำ องค์การที่แก้ปัญหาของโลกนี้กลับมีตัวตน ที่เห็นแก่ตนและพวกของตนอย่างฉลาดลึกซึ้งกว่าผู้อื่น มันจะแก้ปัญหาได้อย่างไร เพราะปัญหาทั้งหลายมันมาจากความเห็นแก่ตน นับตั้งแต่ชั้นเลวที่สุด ชั้นกลางชั้นสูงมันก็ยังมีปัญหาอยู่นั้นแหละ

นี่เราจึงพูดถึงสิ่งหนึ่งซึ่งสามารถจะขจัดปัญหาได้จริงทุกชั้นทุกระดับ และสิ่งนั้นก็สิ่งที่กำลังพูดหรือกำลังเรียกว่า สุญญตา สุญญตา ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ถึงแม้ศาสนาอื่นก็เหมือนกันนั้นแหละ แต่เขาพูดไว้ในรูปที่มันอ้อมค้อม ในพุทธศาสนานี้เราไม่มีฯ พระเจ้า มีแต่ธรรมะมีความจริงของธรรมชาติ ที่มองเห็นธรรมชาติก็ไม่มองเห็นว่าเป็นตัวตน ที่เป็นธรรมชาติจะเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้นจึงมีผลคือความไม่เห็นแก่ตัวตน เกิดขึ้นมาจากธรรมะข้อนี้

ที่นี้พวกอื่นซึ่งมีมากเหมือนกันที่เขาไม่เชื่อพระเจ้า นับถือพระเจ้า แต่ถ้าเขาปฏิบัติถูกต้องตามคำสอนนั้นๆ มันก็ยืนยันอยู่ว่าทุกอย่างมันเป็นของพระเจ้า แม้แต่ชีวิตร่างกายของคนๆ นั้นมันก็ของพระเจ้า ไม่ใช่ของตนของบุคคลนั้น คือเขาก็ไม่มีโอกาสที่จะเห็นแก่ตนด้วยเหมือนกัน ถ้าเขารู้ถูกต้อง เข้าใจถูกต้องปฏิบัติถูกต้อง เขาก็ต้องไม่เห็นแก่ตนเหมือนกัน คือเมื่อไปเห็นแก่พระเจ้าเสียแล้ว มันก็ไม่อาจจะเห็นแก่ตน คนที่เห็นแก่ตนพร้อมกับเห็นแก่พระเจ้านั้นมันเป็นไปได้ เมื่อเห็นแก่พระเจ้า พระเจ้าก็ไม่ยอมให้มีตัวตนของคุณ ความเห็นแก่ตนนั่นเอง แม้แต่ถือศาสนาอื่นก็ยังมีทางที่จะเป็นผู้ไม่เห็นแก่ตนได้เหมือนกัน นั่นก็จึงถือว่าไอ้ความไม่เห็นแก่ตนนี้จะช่วยแก้ปัญหาได้ทั้งโลกเสียเลย คือทุกปัญหาทุกระดับ ดังนั้นจึงพูดเรื่องความไม่เห็นแก่ตนนั้นเป็นใจความสำคัญ

ที่นี้ก็จะพูดกันถึงหัวข้อที่จะบรรยายกันในวันนี้ว่า สุญญตาแก้ปัญหาแม่ของสังคม เรื่องสุญญตาคืออะไรนี้ก็ได้พูดไปแล้ว ซึ่งเป็นที่เข้าใจแล้วในการบรรยายในครั้งที่แล้วมา แม้ว่าจะมีผู้มาใหม่ไม่เคยฟัง มันก็ไม่สามารถจะย้อนไปพูดเรื่องนั้นอีกได้ ไปหาอ่านเอาจากหนังสือเรื่องนั้นๆ ทีหลังก็ได้ แต่ถึงยังไงเราก็ยังพูดถึงในสิ่งที่เรียกว่า สุญญตา นั้นพอเข้าใจความหมายได้ทุกคราวที่พูด

สุญญตา แปลความว่าง ว่างจากตัวตน ว่างจากของตน เป็นไปตามธรรมชาติ ถ้าจิตถึงความจริงอันนี้ จิตนั้นก็ว่าง คือจิตนั้นไม่ไปยึดมั่นหรือติดพันอยู่กับสิ่งใด เพราะเป็นจิตที่ว่าง ก็คือจิตที่ไม่หมายมั่นเป็นตัวตนเป็นของตน จิตนี้ก็เห็น โลกหรือสิ่งทั้งปวงว่างจากตัวตน หรือจากของตนต่อไปอีก มันมีคำที่จะยึดเป็นหลักสำหรับศึกษาอยู่ ๓ คำคือ เพราะความว่าง เพราะจิตว่าง เพราะโลกว่าง ไปหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับ ๓ คำนี้ต่อไป ซึ่งจะต้องสนใจกันอีกนานกว่าจะถึงที่สุดได้

ยิ่งเดี๋ยวนี้ที่ว่าสูญญาตาแก้ปัญหามะเร็งของสังคมนั้น มันมีใจความนิดเดียว สูญญาตาเป็นธรรมชาติ คือทำให้คนหมดความเห็นแก่ตน หรือเบาบางลงไป จะไม่เป็นปี เหมือนที่แรกที่ยังไม่เห็นสูญญาตา ถึงจะพูดกลับอีกทีหนึ่งแล้วทุกคนจะเข้าใจได้เองว่า ความไม่เห็นแก่ตน เกิดเพราะเห็นสูญญาตา หรือเห็นความว่างจากความหมายแก่ตัวตนเท่าไร ก็จะลดความเห็นแก่ตนมากขึ้นเท่านั้น เราจึงมีความเห็นแก่ตนน้อยลงๆ ตามส่วนของการที่มีความรู้เรื่องสูญญาตา

ปัญหาของสังคมนี้ทุกชนิดทุกอย่าง ล้วนแต่มาจากความเห็นแก่ตนทั้งนั้น นี่พูดอย่างทำท่าย ถ้าใครไม่เชื่อก็ขอให้ไปทดสอบดูเถอะ ปัญหาของมนุษย์ในโลกนี้มันมาจากความเห็นแก่ตน โดยตรงเป็นส่วนมาก นอกนั้นก็โดยอ้อม จะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็เรียกว่าเห็นแก่ตนทั้งนั้น คือเห็นแก่ตนอย่างเลวอย่างผิดอย่างที่เป็นกิเลส นั้น ไม่เพียงแต่ว่ารักคืออยากจะได้ดี อย่างที่เห็นแก่ตนอย่างดีอย่างนั้นก็ไม่ใช่ แต่ถึงอย่างไรความเห็นแก่ตนนั้นแม้จะมาจากชนิดดี อย่างดี มันก็เกิดความยุ่งยาก ลำบาก หรือเป็นทุกข์ตามสัดส่วนของมันได้ด้วยเหมือนกัน ถ้าเราลองนับความเห็นแก่ตนแม้ชนิดอย่างดีนี้เสียก็จะสบายกว่า ทำไปด้วยสติปัญญา บริสุทธิ์ก็ได้ เรียนหนังสือก็ได้ทำงานก็ได้ บริโภคผลงานดำรงชีวิตอยู่ก็ได้ ด้วยจิตที่ไม่ต้องหมายมั่นเป็นตัวตนเป็นของตน นี่คือหลักใหญ่ๆ

สูญญาตา เป็นหลักในพระพุทธศาสนาโดยตรง พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสถึงแต่ว่า ไอ้สูญญาตาหรือไอ้เรื่องที่เอื่อมไม่ถึงสูญญาตานั้นเป็นประโยชน์เกี่ยวแก่ฆราวาสทั้งหลายตลอดกาลนาน จึงเป็นอันว่าแม้แต่ฆราวาสก็ต้องการธรรมะข้อนี้ ยิ่งสูงขึ้นไปก็ยิ่งต้องการธรรมะข้อนี้ คือศาสนาที่มีพระเจ้านี้มีสูญญาตาโดยอ้อม อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว เขาก็ไม่เห็นแก่ตนเพราะเขาต้องเห็นแก่พระเจ้าหรือความจริง ความเห็นแก่ตนนั้นจึงเป็นของคนไม่รู้ ถ้าเป็นศาสนาทุกศาสนาต้องเป็นเรื่องของคนรู้ และก็มีมันมาตรงกันหมดตรงข้อนี้แหละ คือว่ามันมีผลออกมาจากศาสนาทุกศาสนาคือ ความไม่เห็นแก่ตน นี่มันถือว่าความไม่เห็นแก่ตนนี้เป็นตัวศาสนา นี่เป็นเจตนารมณ์ของศาสนา และก็ปฏิบัติตามนั้นก็ได้ออกมาเป็นตัวศาสนาอยู่ด้วยความไม่เห็นแก่ตน จึงพูดไปเลยว่าศาสนาทั้งหลายล้วนแต่มุ่งแก้ปัญหามนุษย์ คือเรื่องเห็นแก่ตนเห็นแก่ตัวนี้ และมุ่งป้องกันมาแต่ต้นด้วยซ้ำไป ทั้งส่วนบุคคล และส่วนสังคม ปัญหาที่มันมีปัญหาคือส่วนบุคคลแต่ละคนด้วย มีปัญหาส่วนสังคมนวมๆ กันด้วย แต่มันเหมือนกันตรงที่มาจากความเห็นแก่ตน ศาสนาทุกศาสนาก็ต้องการจะป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งนี้ หรือได้เกิดขึ้นแล้วก็จะแก้หรือทำลายเสีย ตัวศาสนาที่แท้อยู่ที่นี้

ที่นี้เราลองนึกดู ศาสนาเกิดขึ้นมาในโลก ตามยุคตามสมัยด้วยกันหลายๆ ศาสนาด้วยเวลาเป็นพันๆ ปีมาแล้ว นับตั้งแต่ศาสนาเบื้องต้นเล็กๆ ง่ายๆ นั่นก็มุ่งทำลายความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น จึงเกิดพุทธศาสนา

เหมือนศาสนาอื่นๆ ซึ่งมันก็ไม่แปลกไปจากนั้น ที่นี้ก็มียุคสมัยที่ได้รับประโยชน์จากศาสนา คือเมื่อคนยังพอใจในศาสนาก็มีอยู่คนหนึ่งเขาเชื่อฟังในศาสนา ฝ่ายตะวันตกก็ตามตะวันออกเรานี้ก็ตามไปศึกษาประวัติศาสตร์ดู หรือแม้คำนี้จำนวนดูตามเหตุผลก็พอจะพูดได้ว่ามันมีอยู่คนหนึ่ง ซึ่งศาสนาเป็นเจ้าเป็นใหญ่หรือครองโลก ความเห็นแก่ตัวมันก็มีน้อยหรือไม่ได้โอกาส ในช่วงนี้ก็เป็นยุคที่มีความสุขสงบ ล่วงมา ล่วงมา จนกระทั่งศาสนานี้กลายเป็นสิ่งที่สังคมไม่ต้องการ ขอให้ฟังดูดีๆ ว่าสังคมเกิดไม่ต้องการความรู้สึกในใจมันเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของไอ้เรื่องหลายๆ เรื่องในโลกนี้ แต่โดยเนื้อแท้ในจิตใจของคนแล้วมันไม่ต้องการศาสนาหรอก มันจึงเหลืออยู่เพียงพิธีรีตอง ทำพิธีทางศาสนากันสักแต่ว่าเป็นพิธีอย่างที่เป็นอยู่มากในโลกเวลานี้รวมทั้งประเทศไทยเราด้วย เมื่อมีศาสนาแต่พิธีมันก็ มันไม่มีผลตรงตามที่ควรจะมีจากศาสนา ทั้งๆ ที่มีศาสนาในรูปของเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์เต็มไปหมด พิธีรีตองเต็มไปหมด คนก็ยังมีความเห็นแก่ตัว ไม่ลดความเห็นแก่ตัว ปัญหา มันจึงเกิดขึ้น ทั้งโลกเต็มไปด้วยอาชญากรรม เต็มไปด้วยวิกฤตการณ์จากความขัดแย้งนานาชนิด มาถึงยุคหนึ่งที่สังคมไม่ต้องการ

เมื่อมาถึงยุคนี้ก็พูดได้ว่า ศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่ของศาสนา จึงไม่ได้แก้ปัญหาคือ หรือถ้าจะมองดูกันแต่รูปร่างก็จะรู้สึกว่าศาสนา มันแก้ปัญหาคือไม่ได้เสียแล้ว แม้ว่าสัญลักษณ์ของศาสนาเต็มไปในโลก ศาสนาแท้จริงไม่มี ศาสนาสัญลักษณ์นี้มันไม่มีเรื่องอะไรที่จะแก้ปัญหาคือ มีพิธีรีตองอย่างงมงาย จนถูกหาว่าเป็นยาเสพติดสำหรับมอมเมามนุษย์ไปเสีย การรู้สึกอย่างนี้มันเพิ่งเกิด หรือเพิ่งพูดกัน ก่อนนี้ไม่มีอย่างนี้ เมื่อคนหันไปเป็นทาสของวัตถุ เป็นทาสของเนื้อหนัง ลุ่มหลงในความสุขทางเนื้อหนังมันก็ยังเกลียดศาสนามากขึ้นๆ เหลือไว้แต่พิธีรีตอง หรือเมื่อมันจนปัญญา ไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปพึ่งอะไร ก็ใช้พิธีทางศาสนาแก้ความกลัว อะไรกันไปเป็นพักๆ

นี่เพราะว่าสังคมนั้นแหละได้ทิ้งศาสนาไปแล้วโดยไม่รู้สึกตัว คือศาสนาที่แท้จริงถูกทิ้งไปเสียแล้ว สังคมนั้นเองเป็นผู้ทิ้งศาสนา เหลืออยู่แต่เปลือกหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ทางศาสนา มันก็แก้ปัญหาคือไม่ได้ เราจึงมีสิทธิที่จะที่จะพูดว่าสังคมทิ้งศาสนา แล้วไปเป็นทาสของวัตถุคือเนื้อหนัง หวังความสุขสนุกสนาน อะไรต่ออะไรทางเนื้อหนัง จนกระทั่งว่าการศึกษาของมนุษย์เรานี้เดินผิดทาง การศึกษาที่เคยเนื่องกันอยู่กับศาสนาขจัดกิเลสไปพลาถมันหมดไปแล้ว เหลือแต่การศึกษาที่ทำให้รู้วิชา รู้หนังสือเก่ง แต่ที่เก่งไปในทางที่ยังรู้แล้วก็ยังเห็นแก่ตัว อย่างหาว่าด่ากันนะ พวกคุณก็เป็นนักศึกษา แล้วก็มีการศึกษาในขอบเขตของการศึกษาเดี๋ยวนี้ผมจะบอกว่าการศึกษากำลังเดินไปผิดทาง ทำให้รู้มากู้หนังสือมาก ฉลาดมาก แต่ยังไม่รู้เท่าไรก็ยังไม่เห็นแก่ตัว แม้แต่เป็นการเห็นแก่ตัวอย่างดีมันก็ต้องมีความทุกข์ ทำแบบเห็นแก่ตัวอย่างดี แต่ที่นี้มันจะ

ป้องกันไม่ได้ละ นักเรียนส่วนใหญ่จะไปพ่ายแพ้แก่ความเห็นแก่ตัวหรือแก่กิเลส แล้วก็ออกไปเป็นอันธพาล จะไม่แต่งตัวอย่างที่มานั่งอยู่ที่นี้ จะไม่มาบวชพระบวชเณรอย่างที่เห็นอยู่อย่างนี้ จะไปอยู่ในรูปแบบอันอื่น มันก็จะมากขึ้นตามความเห็นแก่ตัว ซึ่งลึกเป็นที่ลึกซึ่งที่เราจะไปพูดกันต่อไป

การสรุปความสั้นๆ ที่มุ่งสอนว่าการศึกษาในปัจจุบันไม่ได้ทำลายความเห็นแก่ตัวเสียเลย อย่างนี้มันเห็นแก่ตัวอย่างดี พร้อมกันนั้นก็ไม่ได้ทำลายความเห็นแก่ตัวอย่างเลว ยิ่งเปิดโอกาสและกว้างให้ผู้ที่เล่าเรียนอยู่หรือศึกษาแล้วเห็นแก่ตัวอย่าง อย่างเห็นแก่ตัวคืออย่างเลว โต้ขึ้นจะไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนที่เลว จะไปเป็นรัฐบาลที่เลว จะเป็นประชาชนที่เลว จะเป็นทหารที่เลว จะเป็นอะไรที่เลวหมด เพราะเห็นแก่ตัวด้วยอำนาจของกิเลส แล้วต้องมีผู้เที่ยงธรรม ชนะความเห็นแก่ตัวได้ ดำรงจิตอยู่ในความถูกต้องได้ เราจึงจะได้สภาผู้แทนที่ดี รัฐบาลที่ดี ราษฎรที่ดี นักธุรกิจที่ดี ทหารที่ดี หรือมันก็ดีหมด คือเห็นแก่ธรรม บุญธรรมกันทั้งนั้น นี่ก็เพราะอะไร เหลือบนึกเดี๋ยวก็จะเห็นว่าเพราะสุญญาตามันช่วยแก้ปัญหาข้อนี้ คือสุญญาทำให้คนไม่เห็นแก่ตัว ตามระดับของตน มันก็แก้ปัญหาข้อนี้ได้

เมื่อวันก่อนเราพูดกันอย่างละเอียดแล้วที่พูดที่เพิ่งมาใหม่วันนี้ยังไม่ได้ฟัง ก็จะบอกให้รู้ว่า สุญญาในนามของสุญญา คือเห็นทุกสิ่งมันว่างจากตัวตนตามธรรมชาติ จิตมันคิดผิดสำคัญที่จิตเป็นตัวตนอย่างนี้ก็มี สุญญาในนามของสุญญา คือ ว่างจากตัวตน แล้วสุญญาในนามของปฏิบัติสมุปปาท เห็นความที่ทุกสิ่งมีปัจจัยปรุงแต่งทยอยๆ กันมา อย่างนี้ก็เรียกว่าสุญญาที่เป็นผลการเห็นปฏิบัติสมุปปาท ธรรมะหรือศาสนาหรือพระเจ้าก็มีความหมายของสุญญา สอนให้ไม่มีตัวตน พระพุทธเจ้าหรือพระตถาคต ก็คือผู้ที่ถึงซึ่งตถาคตต่อความจริงซึ่งเป็นอย่างนั้นอยู่ตลอดเวลา ตถาคตก็คือผู้ที่ถึงซึ่งตถาคต พระพุทธเจ้าก็ช่วยได้ ผู้ถึงซึ่งสุญญาช่วยแก้ปัญหาได้

สุญญาแก้ปัญหาของสังคมในนามของสิ่งเหล่านี้ คือในนามของสุญญาเองก็ได้ ในนามของธรรมะที่เราเรียกว่า ปฏิบัติสมุปปาท ก็ได้ ในนามของพระธรรมหรือศาสนาหรือพรหมจรรย์ก็ได้ แต่ถ้าในนามของพระตถาคตก็คือพระพุทธเจ้าก็ได้ เพราะกล่าวได้ว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นตถาคตผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นปฏิบัติสมุปปาท ผู้ใดเห็นปฏิบัติสมุปปาทผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นปฏิบัติสมุปปาทผู้นั้นเห็นสุญญา เพราะสุญญาช่วยเป็นแรงปฏิบัติสมุปปาท มันวนกันอยู่แต่ตรงนี้ มันไม่ออกไปจากเรื่องสุญญา คือเป็นความว่างจากสิ่งที่ควรยึดถือว่าเป็นตัวตน ซึ่งเป็นเหตุให้เห็นแก่ตน ถ้าเป็นพระอรหันต์ก็หมดความเห็นชนิดนี้ ถึงสุญญาถึงที่สุด ไม่มีความรู้สึกเป็นตัวตน แล้วจะเห็นแก่ตนได้อย่างไร สุญญาหัวใจของพุทธศาสนาแก้ปัญหา คือความเห็นแก่ตัวในโลกนี้ได้ในลักษณะอย่างนี้

ทีนี้เรามาพูดกันถึงตัวปัญหาให้ละเอียดออกไป หัวข้อบรรยายของเรามีว่า สูญญตาแก้ปัญหาแม่ของ สังคม ไอ้ตัวเรื่องสำคัญมันอยู่ที่ตัวปัญหา เราต้องรู้จักไอ้ตัวปัญหา แล้วก็รู้จักสังคม แล้วก็รู้จักปัญหาของ สังคม ปัญหาเนี่ยพอจะเข้าใจกันได้แล้วว่าหมายถึงอะไร แต่ถ้าจะให้ใช้คำนิยาม ปัญหาก็คือสิ่งที่ทำให้เราทน อยู่ไม่ได้ ต้องกระวนกระวาย ในการที่จะต้องแก้ไขมัน มิเช่นนั้นเราจะหาความสุขมิได้ นั่นแหละคือปัญหา ที่จริงเรารู้กันอยู่แล้วว่าเพราะอะไร แต่ถ้าจะให้ในบทนิยามก็จะต้องให้แบบนี้ สิ่งที่ทำให้ทุกคน ให้ผู้ที่มี ปัญหาเนี่ยอยู่ไม่ได้ ก็ต้องคืนรบนชวนขวายจัดสิ่งนั้นให้หมดไปมันจึงจะทนอยู่ได้ อุปสรรคก็มีความหมายก็ มีความหมายคล้ายๆ กัน คือสิ่งที่มันกีดขวาง ถ้าเราจะต้องการไปให้ได้ เราก็ต้องทำลายอุปสรรค นั่นจึงมา เสรือเดียวกันกับสิ่งที่เรียกว่าปัญหา

ทีนี้คำว่าสังคม พวกคุณก็คงจะรู้ดีกว่าผมก็ได้ เพราะเรียนมามากเรื่องทฤษฎีการเมืองอะไรต่างๆ เดียวนี้เราเอากันตามภาษาธรรมดา สังคมก็แปลว่า กลุ่มแห่งคน กลุ่มแห่งปัจเจกปัจชน ที่มารวมกันมากๆ ตามความจำเป็นซึ่งบังคับให้ต้องรวมกัน นี่คือสังคม มีตั้งแต่เล็กที่สุดจนถึงใหญ่ที่สุดคือทั้งโลก เล็กที่สุดก็ คือครอบครัว เป็นพรรคเป็นพวกตามที่ประโยชน์ หรือความต้องการมันมีความผูกพันกัน มันจึงมีสังคมนั้น สังคมนี้ กระทั่งสังคมใหญ่ อย่างประเทศเราที่แบ่งเป็นสังคมซ้าย สังคมขวา สังคมนายทุน กรรมกร ปัญหา ของสังคม คือปัญหาของคนเป็นกลุ่มๆ กระทั่งเป็นกลุ่มใหญ่ด้วยกันทั้งโลก ปัญหาในครอบครัว สังคม ครอบครัวก็อย่างหนึ่ง ปัญหาของสังคมบ้านเมืองก็อย่างหนึ่ง ปัญหาสังคมลัทธิก็อย่างหนึ่ง

เดี๋ยวนี้ในโลกนี้จะมีสองสังคมเท่านั้น สังคมนายทุน สังคมกรรมกร ซึ่งจะแยกออกได้และ สังเคราะห์รวมกันลงไปได้ในสองสังคมนี้ ทีนี้ถ้าพูดถึงโลกทั้งหมดโดยส่วนรวมมันก็มีปัญหาอย่างอื่น ซึ่งเป็นปัญหายิ่งกว่าปัญหาที่มาจากความเป็นนายทุนหรือเป็นกรรมกร เช่นปัญหาที่มันมีโรคระบาดหรือมันมี อะไรเป็นความพินาศของมนุษย์พร้อมๆ กันไปทั้งกรรมกรและทั้งนายทุนของโลกเป็นส่วนรวม เป็นความ ขาดแคลนพร้อมๆ กันทั้งโลก ก็กระทบกระเทือนกันทั้งโลก แต่ว่าต่างคนต่างก็แย่งกันแก้ปัญหา

เดี๋ยวนี้เราพูดว่าปัญหาของสังคม คือปัญหาของสังคมที่มีผู้ถ้ามเสนอขึ้นมาเนี่ยรู้จะมุ่งหมายแต่เพียง ว่าในประเทศไทยเรามีปัญหาสังคม พุดขึ้นอย่างนี้ทุกคนก็จะพอนึกออกได้ว่าหมายถึงอะไร ก็คือสังคมนายทุน สังคมกรรมกร สังคมคนมั่งมี สังคมคนยากจน หรือสังคมคนมีอำนาจ คุณอำนาจ กับสังคมที่ไร้อำนาจ มันแยกกันอยู่สองสังคมอย่างนี้ ในประเทศไทยเราก็กำลังมีมาก รุนแรงยิ่งขึ้นทุกทีสำหรับปัญหานี้

อ้อ, ยังไงดูกันให้หมด บางทีจะดีนะ เพราะว่าไหนๆ จะพูดกันทั้งทีก็พุดให้เกลี้ยงเกลาคิดว่า ปัญหาของมนุษย์เราหรือสังคมมนุษย์เรานี้ ผมอยากจะแบ่งเป็น 2 พวก คือมันจะได้หมดจดสิ้นเชิง ไม่มองดูกันแต่

ปัญหาเกี่ยวกับลัทธิหรือทฤษฎีทางการเมืองเท่านั้น ถ้ามองให้หมด เราจะแบ่งปัญหาของสังคมออกเป็นสองประเภท ประเภทที่มันเป็นไปตามธรรมชาติอย่างหนึ่ง ประเภทที่มันเป็นปัญหาการเมือง ใช้คำว่าเมืองก็ได้ คือ *physical* หรือ *political* ซึ่งมันเป็นของกลุ่มตั้งแต่เด็กคำบรรพ์โน้น

ปัญหาตามธรรมชาติประเภท *physical* นี้ก็ต้องเอามาคู่ด้วยเหมือนกัน มันเป็นไปตามธรรมชาติ ความแห้งแล้งเกิดขึ้น อุทกภัยน้ำท่วมเกิดขึ้น แผ่นดินไหวมันเกิดขึ้น โรคระบาดมันเกิดขึ้นแก่พืชพันธุ์ ัญญาหาร แก่สัตว์เดรัจฉานแก่มนุษย์ พลเมืองมันเพิ่มมากขึ้นตามธรรมชาติ ทรัพยากรตามธรรมชาติที่สนองความต้องการของมนุษย์มันก็ลดลงๆ ตามธรรมชาติ นี่เป็นตัวอย่างของปัญหาทางสังคมที่มันเป็นไปตามธรรมชาติไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่แล้วมันมีผลสะท้อนไปถึงปัญหาทางการเมือง ทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองที่จะต่อสู้แก้ไขปัญหาเหล่านี้ แต่เดี๋ยวนี้เรามองคู่ตัวปัญหาแท้ๆ ตามธรรมชาติมันก็เกิดอยู่อย่างนี้ เราจะมีเรื่องการเมืองหรือไม่มีเรื่องการเมืองก็สุดแท้ ถ้าในสมัยโบราณก็เห็นปัญหาอย่างนี้เป็นปัญหาตามธรรมชาติ ก็แก้ไขไปตามความรู้สึกตามธรรมชาติ มันก็ไม่ยุ่งยากเหมือนเดี๋ยวนี้ที่เอาการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องกับช่วยไปเสียทุกหนทุกแห่ง

นี้รวมเรียกว่าปัญหาสังคมที่เป็นไปตามธรรมชาติ แม้กระนั้นก็แก้ได้ด้วยธรรมะที่เรียกว่าสุญญาตา ไม่เกี่ยวกับการเมืองเลย ก็แก้ปัญหาคด้วยสุญญาตา ถ้ามีความรู้ถูกต้องในข้อนี้แล้ว คือ สุญญาตาแล้วมันช่วยให้ไม่เป็นทุกข์ ไม่ต้องมีความทุกข์ ตายก็ตาย ไม่ตายก็แก้ไขไปโดยไม่ต้องเป็นทุกข์ ความทุกข์ไม่มีโอกาสเข้ามาแทรกแซงในจิตใจของคน ถ้าไม่มีความรู้เรื่องสุญญาตาปล่อยวางไม่ได้มันก็เป็นทุกข์เป็นร้อนร้อนห่ม ร้องไห้จนกระทั่งตายไปอีกนั่นแหละ ก็ไม่มีประโยชน์อะไร ฉะนั้นตายโดยไม่ต้องเป็นทุกข์มันไม่ดีกว่าหรือ แม้ธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เราก็ไม่มีความทุกข์ แก้ไขได้ก็แก้ไข ต้องตายไปก็ไม่เป็นทุกข์ ถ้ามีจิตใจประกอบไปด้วยความรู้เรื่องสุญญาตานี้ก็จะเข้มแข็งกล้าหาญแจ่มใสสว่างในการแก้ปัญหานั้น เพราะมันดีกว่าที่ร้องไห้ไปพลาบแก้ไขไปพลาบ กลัวจนไม่รู้จะอะไรเป็นอะไรเป็นพลาบ แล้วก็แก้ไขไปพลาบอย่างนี้ มันทำไม่ได้ จะน้ำท่วมก็ดี แผ่นดินไหวก็ดีอะไรก็ดี ซึ่งเป็นปัญหาตามธรรมชาติ ถ้าจะนั้นยกไว้ดีกว่า เรื่องปัญหาสังคมตามธรรมชาติ แต่ยืนยันว่าก็ต้องแก้ด้วยสุญญาตา

ที่นี้มาถึงปัญหาสังคมทางการเมือง คำว่าเมืองในที่นี้รวมหมดเลย ที่เป็นสิ่งที่มนุษย์จัดขึ้น เกี่ยวข้องและก็ทำไป เป็นเรื่องเศรษฐกิจก็ดี ปกครองก็ดี แม้ที่สุดการทหารก็ดี มันก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า การเมืองทั้งนั้น เป็นปัญหาที่ไม่ใช่และเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นปัญหาที่มนุษย์ได้ทำให้เกิดขึ้น จากปัญหาที่เป็นไปตามธรรมชาติ ในระดับนี้ก็เรียกว่าปัญหาทางการเมือง เรามองคู่กันเป็นหมวดๆ จะดีกว่านะ ปัญหา

เกิดจากความไม่ถูกต้อง ไม่สมดุล แห่งปัจจัย ผมไม่ยอมรับรู้ว่าไอ้คำเหล่านี้จะมีในตำราการเมืองที่พวกคุณเรียนกัน ผมมองเห็นอย่างไรก็จะบอกไปอย่างนั้น และบางอย่างมันก็จะตรงกัน มันก็จะตรงกันมากเหมือนกันโดยที่ไม่ได้รู้ด้วยกัน

ข้อที่ ๑ ปัญหาความไม่ถูกต้อง สมดุล แห่งปัจจัย แล้วมันก็มีจะเนื่องมาจากปัญหาตามธรรมชาติคือมนุษย์มันเนื่องกันอยู่กับธรรมชาติ อย่างว่าปัญหาพลเมืองเพิ่ม ทรัพยากรลด แล้วคนว่างงาน มันมีมูลมาจากธรรมชาติแต่มาเป็นปัญหาทางการเมือง พลเมืองเพิ่มจนต้องคุมกำเนิดหรืออะไรกัน ให้ไปเสียในด้านศีลธรรมมาได้ในส่วนเศรษฐกิจมันยุ่งกันไปหมด นี่แหละปัญหาทางการเมือง ทรัพยากรลด ก็ต้องแย่งชิงกัน แข่งขันกันหรือซุกกันหากันใหม่ ถ้าน้ำมันในโลกหมดก็หาพลังปรมาณูมาใช้แทน นี่มันเป็นเรื่องยุ่ง นี่ก็เรียกปัญหาทางการเมือง ที่คนว่างงานก็เพราะว่าคนไม่ได้ทำไปตามธรรมชาติ ถ้าทำไปตามธรรมชาติมันไม่มีการว่างงาน เกิดมาล้านคนก็ทำงานกินทั้งล้านคนก็ไม่มีใครว่างงาน ที่นี้ใช้พวกเครื่องทุ่นแรงอย่างมหาศาลมาทุ่นแรง คนก็เลยว่างงานเท่าที่เครื่องจักรหรือเครื่องทุ่นแรงมันทำให้ ปัญหามันก็เกิดขึ้น ที่นี้ความไม่สมดุลความถูกต้อง ความปั่นป่วน ทางการผลิตขึ้นมาทางการเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำให้การค้ากับสิ่งที่ผลิตขึ้นมา การปฏิรูปที่ดินการพัฒนา อะไรต่างๆ มันไม่ถูกต้อง มันไม่สมดุล มันไม่ได้ผล อย่างที่เราที่ว่าทำสหกรณ์พัฒนา มันก็ยังไม่แก้ปัญหาไม่ได้ ยังคงเป็นปัญหาคาราคาซังอยู่ ถ้าสอดส่องลงไปลึกสักนิดหนึ่ง ทุกคนอาจจะมองเห็นพบว่าความเห็นแก่ตัว ที่มันทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นไปไม่ได้ ร่วมมือกันไม่ได้ แก้อันไม่ได้

ที่นี้ปัญหาหมวดที่ ๒ ก็เรียกว่าความด้อยพัฒนา ปัญหาเกี่ยวกับความด้อยพัฒนา ที่เราถือเป็นปัญหากันนัก ที่พูดกันมากที่สุดในองค์การสหประชาชาติ ผมรู้สึกเศร้าที่เขาพูดถึงปัญหานี้ในฐานะเป็นปัญหาต้นตอ แต่ผมมองเห็นเป็นปลายเหตุ คือปัญหาที่ว่าคนไม่รู้หนังสือรวมอยู่ในปัญหาด้อยพัฒนา คนไม่รู้หนังสืออาหารไม่พอ เจ็บไข้กันมาก ขากจนกันมาก รายได้บุคคลตกต่ำ หรือผู้หญิงไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมชายอย่างนี้ ก็พูดกันมากและเห็นเป็นเรื่องสำคัญ หารู้ไม่ว่าปัญหาที่สำคัญมันมีอันอื่นที่เป็นต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริง ไม่ได้หิยความเห็นแก่ตัวขึ้นมาพิจารณากัน แล้วก็มากลัวอย่างหวาดเสียว แต่เรื่องปลายเหตุ ปัญหาไม่รู้หนังสือนี่ก็ ก็เป็นปัญหาจริง แต่มันไม่ใช่ปัญหาต้นเหตุ หรือปัญหาที่ใหญ่หลวงกว่าปัญหาไร้ศีลธรรม สมัยดึกดำบรรพ์คนไม่รู้หนังสือ ไม่มีการใช้หนังสือ แต่อยู่กันด้วยความสงบสุขยิ่งไปกว่าสมัยที่คนรู้หนังสือหรือเฉลียวฉลาดปราชญ์เปื่องในการที่จะได้เปรียบผู้อื่น ยิ่งรู้หนังสืออย่างที่รู้กันอย่างเดี๋ยวนี้อีกยิ่งไม่มีความสงบในโลกนี้ เพราะมันรู้สำหรับสามารถที่จะเอาเปรียบคนอื่น อาหารไม่พอเพราะว่าความไม่มีศีลธรรมของคนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ การเอาเปรียบมันเบียดบังมันทุจริตอะไรต่างๆ จนอาหารไม่พอ

เพราะว่าผลิตเครื่องทุ่นแรงขึ้นมาได้มาก ผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารขึ้นมาได้มากด้วยเครื่องจักร แล้วทำไมมันไม่พอ เพราะมันเพื่อค้ำกำไรเพื่อเอาเปรียบคนอื่น มันไม่แจกไม่จ่ายเจือจานอะไร ถ้าอยากทำลายไอ้ส่วนที่ที่เขาถือว่ามีอยู่จะทำให้ราคาถูกลงหรือมันตก เอาไปทำลายเสียก็มีมาก นี่ถ้าคิดเอื้อเพื่อเพื่อแผ่นดินแล้วมันก็ต้องมีอาหารพอ มันก็คือสัตว์เครื่องจักรทั้งหมดมันไม่ได้อดตาย ถ้าทุกคนทำนากินได้ มันก็มีอาหารพอ ที่มันเกิดการแทรกแซงผูกขาดรวมกันอย่างนั้นอย่างนี้ อาหารมันไม่พอ เพราะการจัดการกระทำระหว่างบุคคลเกี่ยวกับอาหารมันไม่ถูกต้องไม่สมดุลตามธรรมชาติ การเจ็บไข้มาก เขาก็ถือว่าเป็นปัญหามันก็ถูกเหมือนกัน เขาพูดกันอย่างกว้างๆ มันมาจากความไม่มีศีลธรรม ความที่ทำอะไรมากเกินไปเกินพอดีเกินถูกต้อง ความคิดมากความวิตกกังวลมากจนเป็นโรคเส้นประสาทกันทั้งโลกทำไมไม่มองดูบ้าง มันไม่ใช่เป็นไปตามธรรมชาติ มันเป็นไป มันเกิดขึ้นเพราะมีการกระทำผิด ไอ้ที่ควรจะตายมันก็ควรตาย ถ้าอย่างสมัยโบราณที่ควรจะตายก็เพราะควรตาย มันจึงไม่มีปัญหาที่ว่าพลเมืองมันล้นโลก จนต้องคุมกำเนิดเป็นต้น ดังนั้นเราไม่เข้าใจผิดจนถึงว่าเราจะต้องไม่ตายกันเลย ที่ควรตายมันก็ตาย พยายามรักษาไว้อย่างใช้การไม่ได้ ยังต้องมานอนแบนอยู่ ให้อาหารทางจมูก ถ่ายอุจจาระทางท่อทางสาย มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร คนโบราณเขาจึงตระหนักว่าเมื่อมันควรตายมันก็ตาย อย่ามารักษาเย็บเย็บให้ทนทรมาณอยู่เลยอย่างนี้ ความคิดมันเดินกันคนละแบบอย่างนี้ ด้วยความเจ็บไข้ทำให้ตายมากนี้ทำไมไม่คิดว่าไอ้ครั้งโบราณมันมีมนุษย์ไม่กี่คนและเขาก็ไม่ได้มีการก้าวหน้าทางการแพทย์ทางอะไรมากมาย แล้วทำไมคนในโลกมันถึงเพิ่มขึ้นมา เพิ่มขึ้นมา เพิ่มขึ้นมาจนมีไอ้คนในยุคปัจจุบันนี้ในจำนวนเท่านี้ บรรพบุรุษที่ไม่กี่คนอยู่โดยปราศจากระบบการแพทย์ที่ดีเหมือนเดี๋ยวนี้มันก็ย้งรอดมา รอดมา จนมีคนในโลกล้นโลก ฉะนั้นอย่าตื่นตูมให้มันมากนัก

ที่นี้ปัญหาความยากจนมันอยู่ที่ความรู้ศีลธรรม พูดยไปในที่อื่นมากมายแล้ว คนมีอำนาจมีกำลังมีทุนทรัพย์เอาเปรียบอย่างไรศีลธรรม คนยากจนก็จมอยู่ในอบายมุขอย่างไรศีลธรรม คนยากจนมันก็จนหนักขึ้นนี่คือความยากจน ความไม่มีธรรมะเอื้อเพื่อเพื่อแผ่นดินตามหลักทางศาสนาที่ว่าให้รักผู้อื่นให้เห็นแก่ผู้อื่นมันไม่มีมันก็สูบเลือดแม่แต่คนยากจนนั้น คนมั่งมีคนร่ำรวยนี้ยังมีการกระทำชนิดที่จะสูบเลือดออกไปจากคนยากจนที่เหลือแต่กระดูกแล้ว ดังนั้นโลกนี้มันก็มีปัญหาเรื่องความยากจน ทั้งที่การก้าวหน้าทางการศึกษาการอะไรต่างๆ มันช่วยไม่ได้ เพราะความรู้ศีลธรรมมันมีฤทธิ์เดชมาก ที่ผมเห็นเป็นปัญหาที่หยิบพิจารณาทุกวันๆ ว่ารายได้เฉพาะตัวของบุคคลมันตกต่ำ เป็นเรื่องน่าหัวที่สุด เมื่อมันเพิ่มรายจ่ายขึ้นมาเงินมันลดค่าลงไปมันก็ต่ำ แล้วมันก็ไม่พอ มันเป็นปฏิกริยาออกมาจากอันอื่น หนึ่งคือความไม่สุจริตไม่ยุติธรรมไม่ถูกต้อง ไม่มีธรรมะนั้นแหละ มันทำให้เกิดความยุ่งยากชนิดที่เรียกว่าต้องการมาก รายได้มันไม่พอ แล้วในที่สุดมันก็ไม่มีความพอ ไอ้รายได้ที่จะพอหรือรายได้ที่จะสูงนี้ แม้ในต่างประเทศที่ว่าบางประเทศเขามีรายได้ประชาชนสูง สูง

กว่าประเทศไทยสิบเท่า มันก็ยังมีปัญหาอย่างเดียวกัน ของมันก็แพงเป็นสิบเท่า หรือถ้าของไม่แพงสิบเท่า มันก็มีกิเลสมาก แต่จะใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นมากกว่าในประเทศไทยสิบเท่า มันก็เลยเดือดร้อนเหมือนกัน

ทีนี้เรื่องหญิงมีสิทธิเสรีภาพเท่าชายหยิบขึ้นเป็นปัญหาเมื่อไม่นานมานี้ ยิงนำหัวที่สุด เป็นปัญหาการเมืองที่เสียเวลากันมากต่อสู้กันมาก ทำให้โลกโกลาหลวุ่นวายมาก เพียงเพื่อให้หญิงมีสิทธิเท่าชาย แล้วผลอะไรมันเกิดขึ้น มันก็ไม่เห็นอะไรที่มันจะแก้ปัญหาคำได้ แล้วก็เป็นผลร้าย โดยไม่รู้ว่าเป็นหัวหน้าครอบครัวยุคใหม่ เมื่อผู้ชายกินเหล้าได้ผู้หญิงก็กินเหล้าได้ มันก็มีแต่ทำให้มันแพงมากขึ้น เมื่อผู้ชายไปเที่ยวผู้หญิงได้ ผู้หญิงก็ต้องไปเที่ยวผู้ชายได้ คิดดูอะไรมันจะเกิดขึ้น ถ้ามันเท่าเทียมกันไปทุกอย่าง แล้วในที่สุดก็ไม่มีบิดามารดา มารดาคือผู้ที่คุ้มครองวิญญาณของลูกมันจะไม่มี เพราะผู้หญิงมันไปทำงานอย่างผู้ชายคือแม่ไปทำงานอย่างพ่อ ทีนี้แล้วใครที่จะทะนุถนอมดวงวิญญาณของลูกให้มันเป็นไปถูกต้อง ตามความมุ่งหมายของมนุษย์ ทีนี้ลูกก็เกรงเป็นลึงทโมนหมด ฉะนั้นวัยรุ่นที่ถูกหาว่าเลวลง ให้รู้ไปว่าเพราะไม่มีแม่คุ้มครองที่เพียงพอเหมือนแต่ก่อน ทำกันไปทำกันมาจนไม่มีแม่ในโลกนี้ มีแต่กะเทยกันไปหมดทั้งพ่อทั้งแม่ไปทำอะไรเหมือนๆ กัน ไม่มีใครจะแก้ปัญหานี้ในทางวิญญาณของลูก นี่ผมมองเห็นความพยายามแก้ปัญหาคำด้วยการทำให้ผู้หญิงมีสิทธิเท่าผู้ชายมันเป็นอย่างนี้ แทนที่จะแก้ปัญหามันกลับเพิ่มปัญหา มันทำให้โลกนี้ไม่มีมารดา มันไม่มีศีลธรรมยิ่งขึ้น นี่เรียกว่าการไม่รู้หนังสือก็ดี อาหารไม่พอก็ดี เจ็บไข้ตายมากเกินไปก็ดี ยากจนก็ดี รายได้ไม่สูงก็ดี หญิงไม่มีสิทธิเท่าเทียมกันชายก็ดี เขาเรียกปัญหาสังคม รวมอยู่ในพวกที่ว่ามันยังด้อยพัฒนา

ปัญหาในหมวดที่ ๓ ผมเรียกมันว่าปัญหาจากความขาดศีลธรรม ความไร้ศีลธรรม เป็นปัญหาที่ไม่มีรัฐบาลไหนหยิบขึ้นมาพิจารณาเลยในโลกนี้รวมทั้งประเทศไทยด้วย ไม่หยิบปัญหาความไร้ศีลธรรมขึ้นมาพิจารณา หว่ามันเป็นเรื่องอื่น เรื่องเศรษฐกิจก็มี พ่อแม่ไม่เอาใจใส่ก็มี อะไรก็ไปทางโน้นหมด ไม่มองดูในแง่ที่มันไร้ศีลธรรมมาตั้งแต่ต้น มันมีผลแสดงออกมาอย่างที่เรารู้กันอยู่เช่นว่า อาชญากรรมเต็มไปหมด แม่ในเมืองหลวง ก่อนนี้ในเมืองหลวงยังหาอาชญากรรมยาก โจรผู้ร้ายมีอยู่แต่ในป่าในดง เฉพาะกลางคืนด้วย ทีนี้โจรผู้ร้ายในป่าในดงหายากไประดมอัดกันอยู่ในเมืองหลวง แล้วก็กลางวันแสกๆ ด้วย นั่นอาชญากรรมมันเปลี่ยนรูปร่างอย่างนั้น อาชญากรรมอย่างที่ไม่นำมาซึ่งมีขึ้นมา คือความไร้ศีลธรรม ลูกฆ่าพ่อแม่ นี่เป็นสิ่งที่หาได้มากขึ้น พ่อแม่โกรธขึ้นมามันยิงแม่ยิงลูกแล้วยิงแม่ยายอย่างนี้หมดเกลี้ยงไปทั้งบ้านอย่างนี้ มันก็เป็นสิ่งที่หาได้ง่ายมากขึ้น และมีอะไรที่มันน่าสังเวชมากไปกว่านี้ก็มีอย่างไม่เอามา ไม่ควรที่จะเอามาพูด ก็เรียกว่าอาชญากรรมมันกำลังลุกหือขึ้นมา และไอ้สิ่งที่เรียกคอร์รัปชันนั้นก็มาจากความไร้ศีลธรรม ถ้ามีศีลธรรมคอร์รัปชันมีไม่ได้ เพราะฉะนั้นถ้าปัญหาคอร์รัปชันนี้มันมาจากความไร้ศีลธรรม ยากจนก็ตาม

เถอะ ถ้ามันมีศีลธรรมมันโกงไม่ได้ ถึงเงินไม่พอใช้ถ้ามันมีศีลธรรมมันโกงไม่ได้ แต่นี่มันไร้ศีลธรรมมันก็โกง ทั้งที่เงินก็มีแล้ว ทั้งอะไรมันก็มีแล้ว มันก็ยังโกง ยังขโมยยังอะไรต่างๆ การทำลายทรัพย์สินสมบัติส่วนร่วมนี้คือความไม่มีศีลธรรมอย่างยิ่ง ในบ้านเมืองก็ทำลายทรัพย์สินสมบัติที่เป็นของส่วนร่วมเสีย เพื่อประโยชน์แก่ตัว นอกบ้านนอกเมืองก็ทำลายป่าไม้ ทำลายทรัพยากรสำคัญของประเทศชาติเสีย ก็เรียกว่าทำลายทรัพยากรของส่วนรวม หรือทำลายสมบัติกลางของมนุษย์ มาจากความไม่มีศีลธรรม นี่เขาก็หยิบขึ้นเป็นปัญหาณะอาชญากรรมก็ดี คอร์รัปชั่นก็ดี การทำลายทรัพย์สินสมบัติมหาศาลของมนุษย์ก็ดี นี่เป็นปัญหาที่เขาหยิบขึ้นพิจารณา แต่เขาไม่ถือว่าเป็นปัญหาที่มาจากความไร้ศีลธรรม ผมว่าไปคนเดียว พูดว่ามันเป็นผลของการไร้ศีลธรรม เค้าก็ไม่มีคำว่าศีลธรรมไม่มีคำว่าไร้ศีลธรรมมุ่งแต่ปัญหาทางเศรษฐกิจทางการเมืองการปกครองทางการเมืองอะไรก็เป็นไปตามเรื่อง ถ้าคนประกอบไปด้วยธรรมสิ่งเหล่านี้ไม่เกิดขึ้น

เอ้า, ทีนี้มาถึงปัญหาสุดท้าย หรือปัญหาที่เราตั้งใจจะพูด หรือที่ผู้ถามตั้งใจจะถามในวันก่อน คือปัญหาพิเศษเฉพาะหน้าในปัจจุบันนี้ ปัญหาเฉพาะหน้าในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยเราก็เห็นกันอยู่แล้วบางทีพวกคุณจะรู้ดีกว่าผม ปัญหานี้มันเป็นปัญหาที่ปนกันยุ่งสัมพันธ์กันยุ่งไปหมด เรื่องเศรษฐกิจเรื่องการปกครองเรื่องศีลธรรมเรื่องอะไรทั้งหลาย ตัวปัญหามีอยู่เป็นคู่ๆ ปัญหาระหว่างนายทุนกับกรรมกร ซึ่งจะเรียกว่าคนมั่งมีกับคนยากจน คนมีอำนาจกับคนไม่มีอำนาจนี้ได้ มันเป็นคู่ๆ อย่างนี้ หรือที่เขาเรียกกันว่า ขวา ซ้าย นายทุนหรือศักดินาทั้งหลายเอาไปเป็นขวา พวกกรรมกรทั้งหลายคนจนทั้งหลายเอาเป็นฝ่ายซ้าย แล้วก็จัดพระเจ้าพระสงฆ์ที่มีอยู่ มีความเป็นอยู่สะดวกสบายว่าเป็นระบบศักดินาแบบหนึ่งไปด้วย ก็เลยเป็นคู่ๆ ขวากับซ้าย ปัญหาขัดแย้งที่มีอยู่ทั่วไปทางผลประโยชน์มันก็ขัดแย้ง แม้แต่อำนาจการปกครองมันก็ขัดแย้ง อยากจะมาปกครองบ้านปกครองเมืองด้วยความเห็นแก่ตัวหรือด้วยกิเลสทั้งตัวมากกว่า อย่างที่เขาต่อสู้แย่งชิงกันเพื่อเป็นผู้ปกครองประเทศ ฆ่าฟันกันไม่หยุดไม่หย่อน อย่างในปัจจุบันนี้มีหลายประเทศที่กำลังมีวิกฤตการณ์ฆ่าฟันกัน เรื่องขัดแย้งในการปกครองประเทศแย่งชิงอำนาจในการปกครอง ขัดแย้งทางผลประโยชน์ ก็ฆ่าฟันกันไม่มีที่สิ้นสุด ดำเนินแผนเศรษฐกิจ ระหว่างบุคคล ระหว่างสังคม ระหว่างลัทธิ หรือว่าระหว่างค่ายสองค่ายใหญ่ๆ ในโลกนี้มันเรื่องผลประโยชน์ และเนื่องไปถึงการเมืองซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับการแสวงหาผลประโยชน์ นี่มีอยู่ปัจจุบันนี้ทั่วโลก ทุกกระเปาะนี้ทั่วโลก มันก็มีผลตามมาก็คือการต่อสู้ เป็นการมุ่งหมายทำลายล้างซึ่งกันและกัน ทีนี้เต็มไปด้วยความมุ่งหมายที่ทำลายล้างซึ่งกันและกันโดยตรงโดยอ้อม อย่างที่มองเห็นบ้างอย่างที่ไม่มองเห็นบ้างอยู่ทั่วไปในโลกทุกกระเปาะนี้ ปัญหาเหล่านี้มันไม่ควรจะมี ถ้าศีลธรรมมีเข้ามา มันไม่มีปัญหาเหล่านี้ เกิดแบ่งแยกเป็นนายทุนหรือกรรมกร ขวา ซ้าย ขึ้นมาเพราะความไม่มีศีลธรรมอย่างที่เราพูดแล้ว นายทุนก็มุ่งประโยชน์ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีศีลธรรมในข้อนี้

กรรมกรก็ยังเหลวไหลที่จะยกตัวเอง บุษอบายมุขอยู่มาก หรือตั้งหน้าตั้งตาจะล้างนายทุนโดยทำเดี่ยว มันก็ไม่มีจุดจบ ถ้าธรรมะเข้ามาปัญหาอย่างนี้เกิดไม่ได้ เพราะว่าอะไร เพราะพวกนายทุนพวกมันมีพวกอะไร ทั้งหลายมันจะกลายเป็นเหมือนกับบิดามารดา เป็นพ่อเลี้ยงเป็นอะไรนี่ เรียกว่าพ่อเลี้ยงก็ได้ คนมันจะมีจะกลายเป็นพ่อเลี้ยงให้มันเลี้ยงไป คนยากจนหรือกรรมกรกลายเป็นลูกเป็นหลานไปเลย นี่ก็คือระบบโบราณที่เขาอยู่กับโดยผาสุก คนมันมีนี่มันมีลักษณะคล้ายพ่อแม่ พ่อเลี้ยงแม่เลี้ยงก็แล้วแต่จะเรียก คนยากจนก็เป็นลูกเป็นหลาน ลูกเลี้ยงหลานเลี้ยงกันไป ปัญหา มันก็ไม่มี เดี่ยวนี้พอไม่มีศีลธรรมความรู้สึกชนิดนั้นก็เกิดไม่ได้ ก็เลยเกิดเป็นการต่อสู้ทำลายล้างกันระหว่างคนมันมีกับคนยากจน

นี่ปัญหาเฉพาะหน้าขอให้มองดูในประเทศไทยเราก็ดีประเทศอื่นก็ดีมันเหมือนกัน ไปหมด ปัญหาเฉพาะหน้าปัจจุบันหยกๆ ก็คือชวากับซ้าย จะทำลายล้างซึ่งกันและกัน ถ้าบุญญาเข้ามา ความเห็นแก่ตัวแต่ละฝ่ายก็จะละลายไป ก็จะเกิดเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่หลวงว่า คนมีอำนาจ คนร่ำรวย คนฉลาดกลายเป็นเหมือนกับพ่อแม่ คนโง่ คนอ่อนแอ คนยากจนจะกลายเป็นลูกเป็นหลานไป ถ้าแก้ปัญหากันอย่างนี้ไม่ต้องใช้ดอกบัวสีแดง ก็ใช้ดอกบัวสีเหลือง ปัญหาชวากับซ้ายที่เขาใช้ดอกบัวสีแดงกันนั้นแหละ เราจะใช้ดอกบัวสีเหลือง นี่คือตัวปัญหานะ ซึ่งพอจะเอามาเป็นตัวอย่างได้ ๔ หมวด อย่างที่ว่ามาแล้ว คือปัญหาความไม่ถูกต้องไม่สมดุลแห่งปัจจัยที่จำเป็นแก่ชีวิต ปัญหาด้อยพัฒนา ปัญหาขาดศีลธรรม ปัญหาพิเศษระหว่างชวากับซ้าย นี่เป็น ๔ หมวด นี่พอแล้วสำหรับเป็นตัวอย่างอย่ามาพูดให้มันเมื่อยปากมากกว่านี้เลย มันเป็นปัญหามากเหลือที่จะแก้ไขกันโดยง่าย

ทีนี้เรามาดูอะไรต่อไป มันเนื่องกันอย่างไร หรือมีข้อเท็จจริงอย่างไร เพื่อจะเข้าใจใน โลกปัจจุบันนี้ดีขึ้น เกี่ยวกับปัญหาสังคม ข้อนี้อยากจะให้ย้อนไปศึกษาก็ได้หรือคำนวณดูเอาอย่างไม่เสียเวลามากก็ได้ เพราะจะไปศึกษาประวัติศาสตร์ก็เสียเวลามาก เท่าที่ผมได้สังเกตได้ศึกษาได้คำนวณดูมันเห็นเป็นอย่างนี้ ทีแรกตามธรรมชาติไม่มีปัญหา เรียกว่ายุคแรกที่สุดยุคศีกคำบรรพยุคแรกที่มนุษย์จะมีขึ้นมาในโลก เป็นมนุษย์ชนิดที่ครึ่งมนุษย์อะไรก็ตาม ยุคแรกมันไม่มีปัญหาเพราะว่าคนป่าคนอะไรเหล่านั้น มันเอาส่วนเกินไม่เป็น มันไม่รู้จักเอาส่วนเกินหรือมันไม่มีอะไรที่ทำให้เกิดเอาส่วนเกิน ปัญหาที่ไม่มี อยู่กันเหมือนกับนก หนูอะไรต่างๆ ยุคแรกไม่มีปัญหาเพราะธรรมชาติยังคุ้มครองอยู่ยังไม่ก้าวหน้า ต่อมาๆ คนเหล่านี้ คนป่าเหล่านี้มันเจริญขึ้นถึงขนาดที่รู้จักเอาส่วนเกิน กักตุนส่วนเกินลอบหาส่วนเกิน เอามาไว้ เรียกว่ามียุ่งฉางสำหรับเก็บ และก็มือเครื่องมือสำหรับเอาเปรียบผู้อื่นมาใส่ยุ่งฉางของตน นี่ก็ยุคที่รู้จักเอาส่วนเกินยิ่งขึ้นๆ และปัญหามันก็เกิดขึ้น ก็เมื่อมีคนเอาส่วนเกินส่วนขาดมันก็เกิดขึ้นกับฝ่ายหนึ่ง ก็เหลือที่มีปัญหา ทีนี้มาถึงยุคหนึ่งซึ่งต้อง

แก้ปัญหานั้นอยู่ไม่ไหว นี่ทำให้เกิดกฎหมายเกิดศีลธรรมเกิดศาสนาในที่สุด ที่จะแก้ปัญหานั้นมันได้เกิดขึ้นแล้วมันก็แก้ได้จริงในยุคหนึ่ง คือกฎหมายศีลธรรมศาสนามีผล แล้วจะแก้ปัญหานั้นหรือควบคุมเอาไว้ได้ ยุคนี้ผ่านไปแล้วผ่านไปไกลลิบแล้ว

ทีนี้เกิดยุคใหม่ขึ้นมา ก็ต้องทำให้มันเนื่องจากยุคก่อนโน้นคือว่า ไอ้ก่อนหน้านั้นมันก็มีศาสนามีศีลธรรมมีศาสนาแก้ปัญหาลงคม ถือธรรมะถือพระเจ้าถือศาสนาไม่เห็นแก้ตัว ความเห็นแก้ตัวถูกควบคุมไว้ด้วยสิ่งเหล่านี้ นี่คือยุคที่ศาสนารุ่งเรืองในหมู่มนุษย์ ทีนี้ต่อมาๆ ขึ้นยุควัตถุ อะไรๆทางวัตถุ ก็ละเลยศาสนาไปนิยมไอ้วัตถุใหม่ๆ ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อส่งเสริมความอยากความต้องการ ความสนุกสนาน ความเอร็ดอร่อย ซึ่งไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตเลย นี่คือยุคปัจจุบัน วัตถุได้ผลิตสิ่งที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิตขึ้นมาจนเหลือเฟือแล้วมนุษย์ก็ตกเป็นทาสของสิ่งเหล่านี้ก็ทั้งศาสนา ไม่เชื่อฟังขนบธรรมเนียมประเพณีไม่กลัวพระเจ้าไม่กลัวบาปหันไปหาสิ่งเหล่านั้นได้สิ่งเหล่านั้นแล้วก็ยินดี นี่ก็ว่ายุคที่มันได้มีขึ้นมาใหม่

ทีนี้มาถึงยุคปัจจุบันนี้ ก็คือยุคที่ต้องแก้ปัญหายุคที่เต็มไปด้วยปัญหาและต้องแก้ปัญหาคือยุคพวกเรากำลังนั่งพูดกันอยู่ที่นี่ มันคือยุคที่เต็มไปด้วยปัญหา และต้องแก้ปัญหามาโดยเฉพาะไปทางสังคมอย่างที่ว่า เป็นปัญหาที่นำมาซึ่งวิกฤติการณ์อย่างใหญ่หลวง จนทุกคนหายใจเป็นปัญหาสังคมอยู่ทั้งนั้น นักเรียนนักศึกษาที่ไม่เพียงแต่เล่าเรียนศึกษา อาสาสมัครจะแก้ปัญหาลงคมกันทั้งนั้น โดยยกหมู่มากองยกพวกออกไปนอกโรงเรียนนอกวิทยาลัยแก้ปัญหาลงคม เข้าใจว่าที่นั่นๆ กันอยู่ที่นี่ก็จะเคยทำมาแล้ว ที่นอกหน้าของโรงเรียนหรือของมหาวิทยาลัยอยากไปแก้ปัญหาลงคม นี่คือปัญหาหรือสถานการณ์ที่กำลังมีอยู่จริงของพวกเราในเวลา

นี่ผมพูดเรื่องปัญหาหมดแล้ว ทีนี้ก็พูดเรื่องแก้ปัญหาก็มาถึงการแก้ปัญหาก็จะแก้กันอย่างไร จะด้วยอะไร ผมพูดเกินกว่าพันครั้งว่าต้องแก้ด้วยศีลธรรมจนไม่มีใครฟัง พูดถึงขนาดที่ว่าต้องตั้งกระทรวงศีลธรรมขึ้นมาให้ใหญ่กว่ากระทรวงอื่นทั้งหมด แล้วให้กระทรวงศีลธรรมนี้ควบคุมกระทรวงอื่นทั้งหมด ถึงจะแก้ปัญหาลงคมได้ เขาก็ว่าบ้า ก็ไว้พูดกันต่อไป เมื่อเราพูดกันถึงการแก้ปัญหาก็ควรจะพูดกันในข้อแรกว่าใครจะเป็นผู้แก้ปัญหามา เมื่อมนุษย์มันสร้างขึ้นมาเองโดยรู้สึกตัวไหลไปอย่างนี้ โดยไม่รู้สึกรู้สึกับปัญหามันก็เกิดขึ้น ใครจะเป็นผู้แก้ปัญหามา จะให้คนบารัรักษาดูเอง หรือคนเก็บใช้รักษาดูเองนี้มันดูเหมือนจะไม่มีหวังนะ ต้องหาสิ่งที่ดีกว่านั้น จะเรียกว่าพระเป็นเจ้าก็ได้มาช่วยแก้ปัญหามา หรือจะเรียกว่าศีลธรรมพระธรรมอะไรก็ได้ ศาสนาก็ได้ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามก็ได้ มันจะมาช่วยแก้ปัญหามา แล้วเราจะเอามันมาอย่างไร ใครจะเป็นผู้แก้ปัญหามาที่เราได้นำมาพูดกันแล้วอย่างชัดเจน ทำไมไม่มีพระเจ้ามาแก้ปัญหามา ทำไมไม่มี

แต่พวกผมยาว นุ่งกางเกงปรกดิน ทำทางนำกล้วยเหมือนแมลงป่อง คุณกล้วยใหม่แมลงป่อง ทั้งที่แมลงป่องมันไม่น่ากล้วยมันไม่มีฤทธิ์เดชอะไรเลย แต่มันก็รู้มรณานุกถัมภ์ ผมยาว นุ่งกางเกงปรกดิน ทำทางนำกล้วยเหมือนแมลงป่อง นิยมซ้ายจัดแล้วเกลียดขวาจัด มีทั้งที่เป็นฆราวาสมีทั้งที่เป็นพระเป็นเณร ไอ้พวกนี้จะแก้ปัญหาได้ก็คิดว่าพวกนี้จะแก้ปัญหาแทนพระเจ้า มันฮิปปีในรูปแบบของนายทุน แล้วจะมาแก้ปัญหาของกรรมกรฝ่ายซ้ายคือยากจน ฮิปปีนี่เรารู้ว่ามาจากประเทศนายทุน เช่น ประเทศอเมริกา เป็นต้น ถึงพวกฮิปปีนั้นเองมันก็เป็นพวกนายทุนปรัชญา มีความรู้ทางปรัชญาเพื่อ ไม่ใช่ใช้นายทุนเงินทองนะ มันนายทุนปรัชญา มันพวกปรัชญามาก จนเป็นนายทุนปรัชญาที่พวกฮิปปี มันจะมาแก้ปัญหา พวกนี้นิยมซ้ายจัด แต่เราไม่พบว่าในประเทศจีนแดง ซึ่งเป็นประเทศจีนแดง เป็นต้น เป็นพวกซ้ายมันก็ไม่ฮิปปีที่จะแก้ปัญหา แต่พวกฮิปปีนายทุนปรัชญานี้เขาก็ตั้งใจว่าจะแก้ปัญหาอย่างที่ว่าพวกจีนแดงเขาแก้ได้ แต่มันขัดกันอย่างตรงกันข้าม ถ้าพวกคุณเป็นนักศึกษา จะเอาความรู้ที่มีอยู่เป็นความรู้ที่ใครๆ ก็ยอมรับมันเป็นความรู้แบบศักดินา มาหาทรัพย์หาอำนาจ ความรู้ที่คุณมีอยู่ มันคือหาทรัพย์หาอำนาจ มันก็แบบ แบบศักดินา จะไปแก้ปัญหาแทนในนามของกรรมกรฝ่ายซ้าย คุณมันเล่นตลก ยิ่งกว่าเล่นตลก ในเครื่องแบบของฝ่ายขวามันจะไปแก้ปัญหาของฝ่ายซ้าย

นี่เป็นตัวอย่างที่ควรจะคิดดูใหม่ว่าใครจะเป็นผู้แก้ปัญหา แล้วผู้เสนอตัวที่จะเป็นผู้แก้ปัญหาเวลานี้มันจะแก้ได้อย่างไร มันอยู่ในเครื่องแบบของฝ่ายขวาแล้วจะไปแก้ปัญหาของฝ่ายซ้าย นี่มาพูดเป็นตัวอย่างเท่านั้น เราจะต้องฟังเสียงไปยังผู้ที่มาในนามของพระเจ้า พระเยซูก็ได้ ใครก็ได้ มาสู่โลกนี้ในนามของพระเจ้าคือผู้ที่มีศีลธรรม ผู้ที่มีสุญญตา เป็นแสงสว่าง และก็ไม่มีความเห็นแก่ตัว บรรเทาความเห็นแก่ตัวได้นั้นแหละผู้มันจะแก้ปัญหา ถึงอยากจะยืนยันเสียเลยว่าพวกคุณทั้งหลาย ถ้าสมัครจะเป็นผู้แก้ปัญหาก็รับเสาะแสวงหาแสงสว่างของสุญญตา ทำไปในนามของสัจจะ ของพระเป็นเจ้า ของธรรมชาติ ของอะไรก็ได้แล้วแต่จะเรียก

เอ้า, ทีนี้ก็ดูกันต่อไปถึงไอ้อาการของการแก้ปัญหาบ้าง ที่ว่าแก้ปัญหานี้เราจะแก้กันอย่างไรให้มันแก้ได้จริงๆ ไม่มีการแก้จอมปลอม เหมือนอย่างเจ็บไข้ได้ป่วย การกินยาชนิดยาแอสไพริน ยาหอม ยาแก้ปวดมอรรณณ์อย่างนี้ มันจะแก้ได้เท่าไรล่ะ มันก็เป็นเรื่องอย่างดีก็ชั่วขณะ อย่างเลวก็เป็นเรื่องตบตา มันต้องแก้ด้วยกันยาที่ถูกกับโรครภายใน กำจัดโรครภายในหรือว่าผ่าตัดออกไป ถึงกับมีการผ่าตัดนั้นละจึงจะเป็นการแก้ปัญหาจริง ไม่ใช่กินยาระงับปวดกินยาหอมอะไรไปชั่วคราวประเดี๋ยวประด๋าว นี่การแก้ปัญหากันที่แท้จริงเป็นอย่างนี้ หลอกๆ กันมันเป็นอย่างนี้ ทีนี้ดูให้คิดต่อไปอีก มันจะเห็นว่าเป็นเรื่องของสติปัญญา จะมาแก้กันด้วยกำลังวัตถุ มันผิดฝาผิดตัว ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกนี้เป็นเรื่องของความผิดพลาดในทางสติปัญญา แล้วออกมาเป็นความผิดพลาดทางวัตถุ ที่เรียกว่าโง่มองเห็นแต่เป็นเรื่องทางวัตถุ ซึ่งจะแก้มันด้วยการแก้ตามแบบของ

วัตถุ ก็ไม่มีผลเกิดขึ้น คือเป็นเรื่องของสติปัญญาจะมาแก้กันด้วยวัตถุ มันเป็นปัญหาทางวิญญาณแล้วจะมาแก้กันด้วยขวานผ่าฟัน มันโง่เท่าไร เรื่องทางวิญญาณเป็นเรื่องทางจิตทางสติปัญญา มันจะแก้ด้วยขวานผ่าฟันจี๋เท่อ นี่อุปมาให้มันฟังง่ายเข้าใจง่ายเวลามันรวบรัด เรากำลังแก้ปัญหากันในลักษณะอย่างนี้ แก้ปัญหาทางวิญญาณด้วยขวานจี๋เท่อ

ทีนี้ก็น่าจะนึกกันดูบ้างว่า เราชอบให้มีการเขียนตี หรือว่าเราชอบแบบการพูดกันด้วยเหตุผล เดียวนี้ อะไรๆ มันก็รวบรัดจนเกินไป ใช้อาวุธ ไปใช้ดอกบัวสีแดงให้มันหลังเลือดเพื่อแก้ปัญหา นี่เราก็บอกว่ายังไม่จำเป็นธรรมชาติก็ไม่ได้ต้องการอย่างนั้น ให้ใช้แก้กันด้วยดอกบัวสีเหลือง หรือ สติปัญญา พูดจากันให้รู้เรื่อง แต่นั่งแก้แบบแมลงป่องมันกลัวไม่ทัน ไม่ได้แล้ว โลกสมัยนี้ไม่ได้แล้ว โลกสมัยนี้จะมัวใช้แต่ศีลธรรม สติปัญญาไม่ได้แล้ว ต้องใช้ดอกบัวสีแดง หรือสิ่งที่ต้องหลังเลือดกันแน่นอน นี่ไปคิดดูเอาเองว่าอาการของการแก้ปัญหานี้มันมีอยู่อย่างนี้ เราจะทำอย่างไร เดียวนี้เราก็กังขุดกันไม่รู้เรื่องว่าจะพูดกันด้วยเหตุผล หรือว่าจะใช้อาวุธเข้าประหัดประหารกัน แต่ถ้าอย่างไร ก็ขอให้ลองเอาไอ้หัวใจของตัวเองเอาความรู้สึกของตัวเอง นั้นแหละ มาเป็นเครื่องตัดสินก็แล้วกัน เอาความรู้สึกแท้จริงของเราเป็นหลักตัดสินว่าจะด้วยการหลังเลือด หรือด้วยการพูดกันอย่างมิตรสหาย อย่างรวบรัดในการใช้อาวุธประหัดประหาร

เฮ้, ทีนี้ไม่ได้ออกชื่อ รูป วิธีการแก้รูปแบบการแก้แล้ว ก็คือพูดรูปแบบของการแก้ให้มันชัดเจนไป อีก ช่วงเวลาที่เล็กน้อยพอจะพูดกัน ในรูปแบบของการแก้นี้ขอให้คุณมองแล้วเห็น มันมีอยู่หลายรูปแบบ และแต่ละรูปแบบมันต่างกันยิ่งกว่าฟ้าและดิน ฟ้าดินนี่เขาว่าต่างกันอย่างยิ่งแล้วตรงกันข้าม ทีนี้เรายังว่ายิ่งไปกว่านั้นอีกหลายร้อยเท่าหลายพันเท่า ถ้าพูดให้เข้าใจง่ายก็ต้องพูดด้วยอุปมาอย่างที่ว่าเมื่อตะกี้นี้ เราจะอุปมาไอ้พวกซ้ายสุดจนใช้อาวุธ หรือว่ามันเป็นพวกถือดอกบัวสีแดง กระทั่งต่ำกว่าแดงเป็นดำไปเลยก็ได้ เหมือนอินฟาเรดต่ำกว่าแดงกระทั่งเป็นดำไปเลยก็ได้ นี่เราเรียกว่าฝ่ายซ้ายจัด ใช้อาวุธแก้ปัญหาในโลก ทีนี้พวกหนึ่งขวาสุดจัด จะใช้เงินจะใช้อำนาจจะใช้ศักดิ์นาแก้ปัญหา ในทีนี้เราจะเรียกว่าพวกถือดอกบัวสีม่วง รวมสีน้ำเงินด้วย ไอ้ปลายสุดของสเปกตรัมของสีมันไปสิ้นสุดที่สีม่วง สีน้ำเงินก็กลายเป็นสีม่วง ฝ่ายซ้ายสุดมันแดงมันต่ำกว่าแดงมันตรงกันข้ามสุดเหวี่ยงแล้ว พวกดอกบัวสีม่วงก็ใช้เงินใช้อำนาจใช้ศักดิ์นาอะไรที่บังคับจะข่มจี๋แก้ปัญหา

ทีนี้พวกหนึ่งซึ่งเป็นสมาชิกของศาสนาของศีลธรรมวัฒนธรรมอะไรนี้ เขาก็จะใช้ศีลธรรมเป็นเครื่องแก้ปัญหาหรือว่าสติปัญญาที่ท่านพูดกันรู้เรื่องนี้ พวกนี้ก็จะเรียกกันว่าพวกถือดอกบัวสีเหลือง มันอยู่ตรงกลางๆ นะ คุณก็เคยเรียนเรื่องสเปกตรัมเรื่องสีมาแล้ว ไอ้แดงสุดฝ่ายโน้น ไอ้เขียวสุดไอ้ม่วงสุดฝ่ายนี้

ตรงกลางมันพวกสีแดงสีส้ม เอ๊ย, สีเหลืองสีส้มอยากมาก ค่อยๆ เริ่มเป็นสีเขียว แต่ที่เราสีเหลืองดอกบัวสีเหลืองนี้ ที่กำลังเสนอ ใช้ศีลธรรมใช้สติปัญญาแก้ปัญหาของเพื่อนมนุษย์เกิด

ทีนี้อีกพวกหนึ่งคือดอกบัวสีขาว คือบรมสังจะทั้งหมดของธรรมชาติ เราเปรียบเหมือนดอกบัวสีขาวนี่คือสัญลักษณ์ของสุญญตา สูงสุดกว่าอำนาจหรือกำลังอะไรทั้งหมด สีขาวเป็นที่รวมของทุกสี เราเรียนมาแล้วเราก็รู้ว่าสีขาว คือ ที่รวมของทุกสี นี่สูงถึงสุญญตา ยิ่งกว่าศีลธรรมสีเหลืองไปเสียอีก เพราะมันว่างจากตัวตน ไม่มีรากฐานที่จะเป็นที่ตั้งของปัญหาคือตัวตน ว่างไปหมด หมดปัญหาไป ไอ้สีเหลืองนั้นมันจะเหลืองอยู่เป็นความดี สำหรับยึดมั่นถือมั่น ก็เลยได้ดอกบัวมา ๔ สีด้วยกัน คือแดง ฝ่ายสุดทางโน้นฝ่ายซ้าย สีม่วงหรือเลขม่วงก็เป็นฝ่ายขวาจัด สีเหลืองอยู่ตรงกลางทั้งความสมดุลถูกต้องศีลธรรมที่เรียกว่าดี สีขาวที่กำลังเสนอ แต่ไม่ได้เสนอด้วยหวังว่าใครจะเอา หรือยอมรับ หรือเห็นด้วย ส่วนใหญ่ก็เสนอสีเหลืองแก้ปัญหาด้วยศีลธรรมกันเกิด แต่เดี๋ยวนี้เราได้พูดถึงสุญญตามากแล้ว ถ้าจะให้ประมาณค่าของสุญญตามักกลายเป็นดอกบัวสีขาว จะให้ยอมรับเสนอด้วยก็ได้ พึงจำไว้ว่ามันมีดอกบัวสีแดง ดอกบัวสีม่วง ดอกบัวสีเหลือง ดอกบัวสีขาว เป็นสัญลักษณ์ของไอ้ ระบบการแก้ปัญหาหนึ่งๆ ที่จะใช้กันอยู่ในโลกนี้

ทีนี้ระบบสุดท้ายที่จะเอ่ยถึงก็คือ *materialism* คือพวกหนึ่งเชื่อว่าผลิตวัตถุให้สิ้นเหลือ จะแก้ปัญหาได้ พวกคอมมิวนิสต์เขาก็พูดถึง *dielectric materialism* ซึ่งนำไปสู่ความคิดว่าผลิตวัตถุให้สิ้นเหลือแล้วจะแก้ปัญหาได้ เป็นศาสนาพระศรีอาริย์ไปเลย พวก *socialist* ก็คือพวกที่มีหลักการอย่างนี้ ว่าจะผลิตวัตถุให้มันสิ้นเหลือไปเสีย อย่าลืมนะว่า *socialist* มีหลายแบบนะ *socialist* แบบหนึ่ง ถ้ามาประเทศไทยใหม่ๆ แดกตื่นกันอย่างว่าจะนำมาซึ่งศาสนาพระศรีอาริย์ ก็ได้ยินว่าในศาสนาพระศรีอาริย์มีต้นกัลปพฤกษ์ โครสัมผัสยังงี้ก็ได้ คนจึงไม่เบียดเบียนกัน มันหลับตาพูดมัน โง่มันไม่รู้ ถ้าไปอ่านศาสนาพระศรีอาริย์มันเต็มไปด้วยศีลธรรม เนื้อแท้หัวใจของศาสนาพระศรีอาริย์เต็มไปด้วยศีลธรรม แต่ว่าเนื่องจากสติปัญญาของคนยุคนั้นมันสมบูรณ์ถึงขนาดว่าผลิตวัตถุได้เต็มตามความต้องการ รวบรวมสักหน่อยก็ว่า ถ้าโลกสมัยนี้ที่ก้าวหน้าทางวัตถุทางผลิตวัตถุ แล้วมีศีลธรรมเต็มทีสมบูรณ์เต็มที ก็จะเป็นโลกพระศรีอาริย์ขึ้นมาในพริบตาเดียว แต่จะเป็นโลกพระศรีอาริย์ด้วยลำพังวัตถุนั้นไม่ได้ มันขาดศีลธรรมซึ่งเป็นหัวใจ มันก็เมามายในวัตถุก็ใช้วัตถุประหารประหารกันทำลายล้างกัน เป็นพระศาสนาศรีอาริย์ไปซะ แม้ระบบ *materialism* นั้นจะมาใช้แก้ปัญหานี้ไม่ได้ แต่คนเขาก็เฝ้าฝันกันอยู่ เราถึงแยกตัวไปว่ามันเป็นระบบงมงายอยู่ที่จะมุ่งแก้ปัญหาด้วยการผลิตวัตถุอย่างเดียวโดยไม่มีศีลธรรม

จะเน้นการหลงในวัตถุนั้นเป็นเหตุให้เกิดปัญหา แล้วจะเอาตัวเหตุของปัญหามาแก้ปัญหามันก็ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ แต่ก็ต้องนับไว้อย่างหนึ่งด้วยเหมือนกันว่าเขามุ่งหมายจะใช้สิ่งนี้ แต่ผมก็เห็นว่าควรตัดออกไป มาพิจารณากันในระบบ ๔ ระบบว่า ดอกบัวสีแดง ดอกบัวสีม่วง ดอกบัวสีเหลือง ดอกบัวสีขาว นั้นดีกว่า แล้ววันหลังเราก็จะพูดกันให้ชัดเจนต่อไปอีกที่จะแก้ปัญหาคด้วยอะไรดี ในที่นี้ก่อนจบก็ขอพูดว่าประเทศไทยในสภาพอย่างนี้ มีเลือดเนื้อเชื้อไขอย่างนี้ มีสายโลหิตอย่างนี้ กำลังเหมาะในการใช้ดอกบัวสีเหลืองอย่าได้ใช้ดอกบัวสีแดงสีม่วงเลย ถ้าเรายังไม่สามารถจะใช้ดอกบัวสีขาว ก็จงใช้ดอกบัวสีเหลืองไปพลางเถิด คือฟื้นฟูระบบศีลธรรม ขีดถือธรรม ขีดถือความดี ความถูกต้องความยุติธรรม มาพูดกันให้รู้เรื่อง โดยไม่ต้องหลังเลื้อยจะเหมาะที่สุดแก่ประเทศไทย ซึ่งมีปัญหาอย่างนี้มันไม่เหมือนประเทศอื่น ประเทศอื่นอาจจะเหมาะอย่างยิ่งสำหรับใช้ดอกบัวสีแดงหรือดอกบัวสีม่วงไปตามเรื่องของเขา ถ้าประเทศเรานี้มันต้องมันเหมาะอย่างเดียวที่จะใช้ดอกบัวสีเหลือง นี่หลักการคร่าวๆ ที่เราพูดกันว่าจะแก้ปัญหาย่างไรโดยใช้สุญญาตาเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาลังคม แต่เดี๋ยวนีเวลามันหมดแล้ว พูดให้จบไม่ได้เอาไว้พูดกันวันหลังอีกวันนี้ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน